

FACTSHEET OUDERENMISHANDELING

Bij ouderenmishandeling is er een persoonlijke of professionele relatie tussen het slachtoffer en de pleger. Het geweld kan plaatsvinden in de huiselijke kring of in een zorginstelling. Meestal is de pleger een (ex-)partner of naast familielid, zoals kinderen, kleinkinderen of neven/nichten van de oudere. De pleger kan ook een formele zorgverlener zijn, een beroepskracht of vrijwilliger. Ouderenmishandeling kan opzettelijke mishandeling betreffen, waarbij de pleger handelt uit financieel gewin, desinteresse of wraak. Er kan echter ook sprake zijn van ontspoorde zorg waarbij de mishandeling niet opzettelijk ontstaat, maar een gevolg is van onwetendheid of overbelasting van de (mantel)zorgverlener.

“Ouderenmishandeling is al het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon (herhaaldelijk) fysieke en/of psychische en/of materiële schade lijdt en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid.”

Aard

Er zijn meerdere uitingsvormen van ouderenmishandeling, die vaak naast elkaar voorkomen:

- **psychische mishandeling:** zoals bedreigingen, beledigingen of isoleren
- **fysieke mishandeling:** hardhandig vastpakken, slaan of sedatie
- **financiële uitbuiting:** financieel kort houden, afnemen of profiteren van bezittingen
- **verwaarlozing:** onthouding van voeding of fysieke of psychische zorg
- **seksueel misbruik:** waaronder exhibitionisme, betasting en verkrachting

Omvang

Naar schatting zijn 200.000 ouderen slachtoffer van een vorm van ouderenmishandeling. Vrouwen zijn vaker slachtoffer dan mannen. De leeftijd van een slachtoffer ligt meestal tussen de 70 en 79 jaar. De verwachting is dat het aantal slachtoffers in de toekomst zal toenemen, door het stijgend aantal zorgafhankelijke ouderen en vanwege de vergrijzing (meer ouderen en hogere leeftijd).

Ontspoorde zorg

Jaarlijks verlenen ruim drie miljoen Nederlanders mantelzorg. Bij 450.000 mantelzorgers is de zorg voor de naaste zo zwaar dat er sprake is van zware belasting of overbelasting. Dit kan ertoe leiden dat de mantelzorger niet meer in staat is om goede zorg te verlenen. Hierdoor kan de zorg zodanig uit de hand lopen dat er sprake is van mishandeling, ook wel ontspoorde zorg genoemd. Met name bij mantelzorg voor dementerende ouderen is het risico hierop erg hoog; bij één op de drie situaties gebeurt dit. Het kan zijn dat de oudere niet de zorg krijgt die nodig is en/of de mantelzorger zich gewelddadig gaat gedragen. In veel gevallen van ontspoorde zorg zijn zowel de oudere als de mantelzorger slachtoffer van de situatie.

Risicofactoren

Er zijn enkele risicofactoren die de kans op het ontstaan van ouderenmishandeling vergroten:

Bij de oudere:

- Toenemende afhankelijkheid (van zorg, financiën beheer, hulp in huishouden, verlies van zelfstandig wonen)
- Gewelddadige familiegeschiedenis
- Ingrijpende voorvallen (stress of verandering van patronen door bijvoorbeeld verhuizing, sterfgeval, werkloosheid, VUT of pensionering)
- Sociaal isolement
- Veranderd gedrag door neurologische problemen (zoals dementie)

Bij de pleger:

- Afhankelijk van de oudere (bijvoorbeeld voor huisvesting, sociale contacten of inkomen)
- Overbelasting
- Psychische problemen, stoornissen of verslaving

Signalen

Veel voorkomende signalen die kunnen wijzen op ouderenmishandeling zijn:

Bij de oudere:

- Maakt een depressieve, verwarde of onverklaarbare angstige indruk
- Schichtig of teruggetrokken gedrag
- Toont emotie zonder te willen zeggen waarom
- Krijgt geen gelegenheid om alleen met de hulpverlener te praten
- Ziet er onverzorgd uit (ontbrekend kunstgebit, doorligplekken, et cetera)
- Heeft lichamelijke verwondingen
- Geeft onsamenhangende, tegenstrijdige verklaringen voor verwondingen
- Heeft overdreven schrikreactie bij een onverwachte aanraking
- Bagatelliseert eigen zorgbehoeften
- Heeft een verwaarloosd huishouden
- Heeft een lege koelkast
- Is geld of spullen kwijt
- Heeft te weinig budget, ontwikkelt schulden
- Wordt in vrijheid beperkt

Bij de pleger:

- Toont verschijnselen van overbelasting (gezondheidsklachten, vermoeidheid, machteloosheid, zelfopoffering)
- Is onverschillig voor het welzijn van de oudere
- Behandelt de oudere zonder respect (moppert, scheldt of schreeuwt tegen oudere)
- Geeft onsamenhangende, tegenstrijdige verklaringen voor verwondingen oudere
- Probeert hulpverleners buiten de deur te houden
- Isoleert de oudere

Let op: Bij het gebruiken van bovenstaande signalen is voorzichtigheid geboden. Het opmerken van één of enkele signalen hoeft geen grond te zijn voor een vermoeden van ouderenmishandeling. Er kan ook sprake zijn van andere problematiek. Daarbij is de gepresenteerde signalenlijst niet volledig. Ook andere signalen kunnen wijzen op ouderenmishandeling. Kijk op <http://www.kadera.nl/menu.php?menu=225> voor uitgebreide signaalkaarten.

Literatuur

- Comijs, H.C., Pot, A.M., & Smit, J.H. (1996). *Agressie tegen en benadeling van ouderen. Een onderzoek naar ouderenmishandeling*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Kadera aanpak huiselijk geweld (2011). *Digitale signalenkaart huiselijk geweld*. Verkregen op 23 april, 2014, van <http://www.kadera.nl/menu.php?menu=225>.
- Movisie (2009a). *Factsheet Ouderenmishandeling. Factsheet I: Algemene informatie. Herziene uitgave mei 2009*. Utrecht: Movisie.
- Movisie (2009b). *Factsheet Ouderenmishandeling. Factsheet II: Ouderenmishandeling en de Wmo. Herziene uitgave mei 2009*. Utrecht: Movisie.
- Movisie (2009c). *Factsheet Ouderenmishandeling. Factsheet III: Financiële uitbuiting en financieel misbruik van ouderen. Herziene uitgave mei 2009*. Utrecht: Movisie.
- Movisie (2009d). *Factsheet Ouderenmishandeling. Factsheet IV: Ontspoorde zorg, risico op ouderenmishandeling bij mantelzorg. Herziene uitgave mei 2009*. Utrecht: Movisie.
- Movisie (2013). *Ouderenmishandeling in 2013. Registraties ouderenmishandeling*. Utrecht: Movisie.
- Plaisier, I.M., de Klerk, M.M.V., Feijten, P., Goes, A., Kronenburg, L., & Moerman, M. (2014). *Verkenning ouderenmishandeling 2010-2014*. Den Haag, Utrecht, Nijmegen: Sociaal en Cultureel Planbureau, Movisie, GGD Gelderland-Zuid.